

НАУЧНО ДРУШТВО ЗА НЕГОВАЊЕ
И ПРОУЧАВАЊЕ СРПСКОГ ЈЕЗИКА
БЕОГРАД

СТУДИЈЕ СРПСКЕ И СЛОВЕНСКЕ
Серија I, год. XXI

КАТЕДРЕ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
БЕОГРАД

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
НИКШИЋ

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
БАЊА ЛУКА

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ИСТОЧНО САРАЈЕВО

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
НОВИ САД

ФИЛОЛОШКО-УМЕТНИЧКИ ФАКУЛТЕТ
КРАГУЈЕВАЦ

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
НИШ

СРПСКИ ЈЕЗИК

XXI

Београд, 2016.

НАУЧНО ДРУШТВО ЗА НЕГОВАЊЕ И ПРОУЧАВАЊЕ СРПСКОГ ЈЕЗИКА – БЕОГРАД

СТУДИЈЕ СРПСКЕ И СЛОВЕНСКЕ

КАТЕДРЕ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
БЕОГРАД

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
НИКШИЋ

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
БАЊА ЛУКА

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ИСТОЧНО САРАЈЕВО

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
НОВИ САД

ФИЛОЛОШКО-УМЕТНИЧКИ ФАКУЛТЕТ
КРАГУЈЕВАЦ

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
НИШ

СРПСКИ ЈЕЗИК ХХІ

2016.

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

проф. др Милорад Дешић (Београд), проф. др Милан Драгичевић (Бања Лука),
проф. др Ценка Иванова (Велико Търново),
проф. др Милош Ковачевић (Крагујевац), prof. dr Pavel Křejič (Врно),
проф. др Радмило Маројевић (Београд), проф. др Валерий Михайлович Мокиенко
(Санкт-Петербург), проф. др Мирослав Николић (Београд), проф. др Бранислав Остојић (Никшић),
prof. dr Mihai Radan (Темішоара), проф. др Радоје Симић, председник Одбора (Београд),
проф. др Љилана Суботић (Нови Сад), проф. др Ольга Ивановна Трофимкина (Санкт-Петербург),
проф. др Божо Ћорић (Београд)

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

проф. др Радоје Симић

СЕКРЕТАР РЕДАКЦИЈЕ

Др Михаило Шћепановић

ТЕХНИЧКО УРЕЂЕЊЕ

Милан Крсмановић

ПРЕВОДИ РЕЗИМЕА НА ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Сергеј Мацура

РЕЦЕНЗЕНТИ

проф. др Милош Ковачевић, проф. др Божо Ћорић, проф. др Радоје Симић,
проф. др Радмило Маројевић, проф. др Милорад Дешић, проф. др Првослав Радић,
др Смиљка Стојановић, др Стана Ристић, проф. др Срето Танасић, проф. др Веран Станојевић,
проф. др Милан Стакић, проф. др Јелена Јовановић Симић, проф. др Рајна Драгићевић

САВЕТ

проф. др Срето Танасић (Београд–Ниш), проф. др Владислава Ружић (Нови Сад),
проф. др Милан Стакић (Београд)

Већина радова домаћих стручњака израђена је у оквиру научних пројеката које финансирају министарства Србије, Црне Горе и Републике Српске

Компјутерска припрема и штампа: „ЧИГОЈА ШТАМПА“

ПРАВОПИС У ТЕОРИЈИ И ПРАКСИ

(Вељко Брборић, *Правопис и школа*, Друштво за српски језик и књижевност Србије, Друго допуњено издање, 2015, 169 стр.)

У оквиру едиције *Књижевност и језик* Друштва за српски језик и књижевност Србије изашло је крајем 2015. године и 38. дело – Друго и допуњено издање књиге „Правопис и школа” др Вељка Брборића, чије се прво издање појавило 2011. године. Друштво за српски језик и књижевност Србије овиме је наставило традицију да редовно објављује стручне књиге из области теоријског и практичног бављења српским језиком и књижевношћу еминентних професора и предавача са Филолошког факултета, али и ван њега. У оквиру издања посвећених науци о српском језику *Друштво* је већ представило књиге које се на стручан и методолошки примерен начин баве синтаксом српског језика, прозодијским и акценатским системом, фразеологијом и националном културом, творбом речи, историјом српског језика, питањима стила и методолошких приступа у настави српскога језика и чија се употреба у научном и наставном сагледавању и проучавању српског језика показала кроз године важном и неопходном.

Књига „Правопис и школа” по речима др Вељка Брборића представља „избор [...] радова објављених током последњих петнаест година у различитим публикацијама (часописима и тематским зборницима), који се тичу теоријских и методичких основа српског правописа и његове примене у настави” (www.drustvo.fil.ac.rs). У оквиру првог издања књиге први пут је објављен рад под насловом *Настава правописа у образовном систему Србије*, а друго издање допуњено је текстом *Савремени правописи српскохрватског језика на почетку XXI века*, који је прочитан на 15. међународном Конгресу слависта у Минску,¹

¹ Конгрес је одржан од 20. до 27. августа 2013. године, а рад је у целини објављен у часопису *Књижевност и језик LX*, број 2 за 2013. годину.

чиме је „употпуњена представа о актуелном правописном стању на простору бивших истојезичних република” (Брборић 2015: 7).

Из ових неколико уводних напомена јасно нам је да је намера професора Брборића да на једном месту окупи радове чији је предмет правопис српског језика, односно питања правописа из аспекта његове имплементације у наставни програм српског језика и књижевности, методолошких иновација у његовој наставној реализацији, али и преглед његовог историјског развика, важећих приручника и речника, као и статус у актуелном језичко-политичком тренутку. Након *Уводне напомене* (9), књига се састоји од укупно 18 радова који су распоређени по хронолошком и тематском критеријуму, од питања Вукове правописне реформе до проблема наставе правописа у образовном систему Србије. У раду *Савремени правописи српскохрватског језика на почетку XXI века* (11–23) даје се увид у четири правописна приручника који су настали као последица растакања геополитичке и језичке слике на простору бивше Југославије и представљају се сличности и разлике између правописа српског, хрватског, босанског и црногорског језика. Закључак је да „све посебности које се могу срести у појединачним (националним) правописима не доносе ништа суштински ново, већ су увек посредни она решења која су се сусретала у језичком и правописном заједништву од краја XIX до краја XX века” (стр. 22). Наредна четири рада тематизују историјат правописних питања кроз преглед правописних приручника и решења у 19. и 20. веку и подсећају на правописни рад значајних правописаца. Рад *Српски правопис у двадесетом веку* (23–35) приближава тзв. посткодификацијски (поствуковски) период у развоју правописа представљајући, између осталог, и рад Александра Белића на стабилизацији Вукове правописне реформе приручником „Правопис српскохрватског књижевног језика” из 1923. год. Током овог периода, који је неретко био оптерећен и компромисима, поред Белићевог правописа релативној стабилности правописне норме допринели су још и „Правопис српскохрватског књижевног језика” из 1960. год. Матице српске и Матице хрватске, као и „Правопис српског језика” из 1993. год. Матице српске. У раду *Све забране и победа Вукове графичке у XIX веку* (35–52) преноси се оригинални садржај свих седам забрана Вукове графичке у периоду од 1832. до 1868. године, као и законски акт којим се скида и последња забрана са Вуковог правописа. Чланак *О Скерлићевој анкети у српском књижевном гласнику* (52–60) подсећа на анкету коју је Јован Скерлић спровео 1913. године у Српском књижевном гласнику међу истакнутим културним радницима, а која се тиче (не)прихватања јужног или источног наречја, што је био покушај да се успостави разговор о језичком јединству на територији бивше Југославије. Чланак *О правопису у Босни и Херцеговини на прелазу из XIX у XX век* (67–72) доноси приказ документа којим се потврђује да је 1883. године (35 година пре формирања заједничке државе) у Босни и Херцеговини на снази био Вук-Даничићев фонетски правопис.

Рад *О правописном раду Милана Петровића* (60–67) расветљава историографске податке из живота и рада Милана Петровића, професора и председника Матице српске, који је пре Белићевог правописа написао „Српски правопис за средње школе”, док се прилогом *О правописном раду Милорада Дешића* (72–80) подсећа на важно место које је школски правописни приручник овог врсног методичара, дијалектолога и акцентолога оставио у српском школству и српској правописној нормативистици.

Тема савременог стања у настави правописа у основним и средњим школама започиње радом *Анкета о правопису у школи* (80–84), у коме се кроз анкету спроведену међу наставницима на Зимском републичком семинару 2000. године траже одговори на питања колико је настава правописа заступљена на часовима српског језика, који правописни приручници се користе у настави и какве су слабости правописа и његове примене у настави. *Пет правописних питања наставницима* (84–89) анализира одговоре наставника српског језика и књижевности у основним и средњим школама у вези са заступљеношћу правописних тема у настави и њиховом познавању неких основних правописних правила. Закључак је да се настава правописа у школама не реализује у складу са наставним плановима и програмима, а да наставници који сами греше само „учвршћују ученичко незнање” (Брборић 2015: 88). Рад *Писање скраћеница код ученика основних и средњих школа* (89–104) бави се ученичким знањем у вези са правилним скраћивањем речи на основношколском и средњошколском нивоу, а закључак је да код појединих скраћеница ученици основне школе знањем надвисују средњошкоце, при чему је занимљиво да и једни и други имају проблеме са писањем скраћенице „ОШ”. Истраживањем *Ортографске, синтаксичке и морфолошко-ортоепске грешке у употреби глаголских облика* (104–110) анализирају се најчешће правописно-граматичке грешке ученика при употреби глаголских облика, а рад *Наставна пракса и правопис српског језика* (110–121) проверава актуелна знања правописа код 1.122 испитаника на свим нивоима школовања (од основне школе до студената) и доноси предлоге како побољшати правописно знање у школству. Радом *Настава правописа у образовном систему Србије* (137–146) поставља се питање какво је место правописа у школском систему, како се третира правопис у наставним плановима и програмима (кроз основну и средњу школу и универзитетско образовање) и колика је улога правописних приручника у настави. Рад *Правописне вежбе у настави* (121–131) износи низ предлога адекватних правописних вежби у настави правописа (од диктата до стављања одговарајућих интерпункцијских знакова у већ написане реченице) инсистирајући, пре свега, на томе да се правила морају износити с мноштвом примера и активним учешћем ученика. Прилогом *Статус писма у нашим правописима и уставима* (131–137) даје се преглед уставних чланова о службеној употреби писма и преглед начина на које се писмима и њиховим статусом прилазило у правописима. У раду *Мес-*

то лексике у правописним речницима (146–155) дат је преглед правописних речника од 1914. до данас, уз закључак да су у питању посебне врсте речника који треба да прате савремени развој друштва, а који, међутим, често не доносе преко потребне речи.

На крају књиге доноси се цитирана литература, биографија аутора, као и прецизни библиографски подаци о објављиваним радовима који су део ове публикације.

Књига „Правопис и школа” Вељка Брборића пружа важан увид у историјски развој правописне норме српског језика, и, као таква, представља значајан увод у амбициозно дело целокупног сагледавања историје правописа српског језика, док практичним и прагматичким радовима аутор пружа неопходан пресек третирања правописа у образовном систему српског језика, нудећи читав низ предлога и решења како би настава правописа могла да има ефикаснију реализацију, чиме би се знатно побољшала и актуелна ортографска пракса.

Слободан Б. Новокмет